

Fig. 1. Tureby. Ydre, set fra Nordvest.

V. H. 1929

TUREBY KIRKE

FAKSE HERRED

Henrik Gøye til Turebyholm fik 6. Okt. 1604 overdraget Kaldsretten til Kirken¹, der siden fulgte Gaarden. Fra 1720 til 1747 ejedes denne af Kongen, som lagde den under Rytterdistriktet, og som 1747 solgte den til A. G. Moltke, Bregentved. Kirken, der 1. Jan. 1911 gik over til Selveje, er *Anneks* til Sønder Dalby.

Kirken ligger umiddelbart ved Herregaarden Turebyholm, der utvivlsomt har fortrængt en Landsby. Paa Østsiden skærer en af Herregaardens Udlænger sig ind paa Kirkegaarden, hvis Hegnsmure er moderne.

Bygningen har Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid. Dette sidste er i sengotisk Tid forlænget mod Vest, ligesom der er tilføjet et Vesttaarn og et Sakristi paa Korets Nordside, medens Skibets to Korsfløje først stammer fra o. 1720.

Den romanske Kirke er af *Kridikvadre*, blandt hvilke der i det mindste findes enkelte Faksekalk-Kvadre i Hjørner og i Triumfgavlens Vestside. Bedst bevaret er den overpudsede Apsis (Fig. 3), der under den yngre Murstensgesims har Rester af en Rundbuefrise, dannet af svagt forsænkede, o. 50 cm brede og 25 cm høje Blændinger, hver med Tvillingbuer; den vestligste paa Sydsiden stikker ind i Korgavlens Murværk. Korets Vinduer er forsvundne. Skibet,

hvis Murhøjde er o. 4,50 m, har sikkert ligesom Kirkerne paa Stevns kun haft eet Vindue midt i hver Langmur; begge er nu synlige over Hvælvene, det søndre tilmuret, det nordre med pudsede Smige og i Lysningen Rester af en Træramme; af Vinduesdimensionerne kan kun maales den indre Bredde, 110 cm. I det Indre har Apsis, hvis Tagværk er utilgængeligt, bevaret sit Halvkuppelhvælv. Det højtsiddende, i Væggene indbyggede Korhvælv, som kan være oprindeligt og i alfald maa være senromansk, er kuppelagtigt, af Kridtkvadre med ret raa Oversider, ligesom de trekantet ryggede, ret spinkle Ribber er

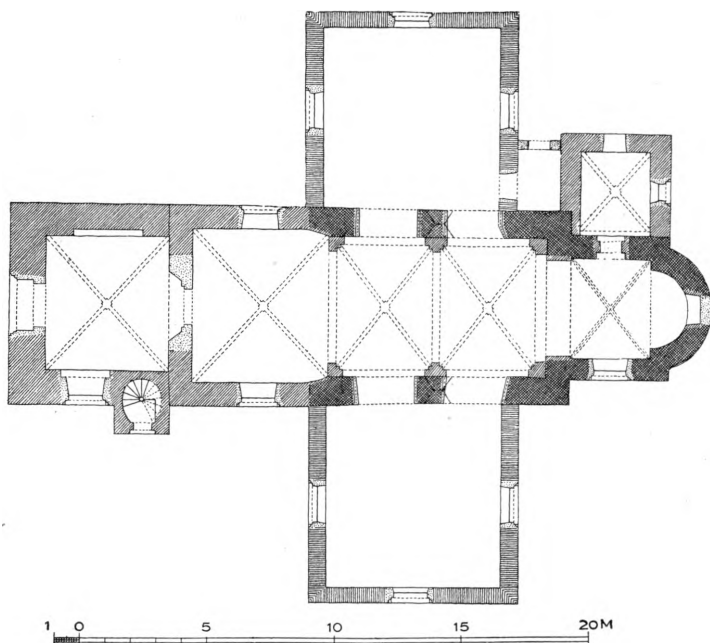

Fig. 2. Tureby. Plan. 1:300. Maalt af Kr. Rud 1920
(Aage Roussell 1929).

af Kridt. Paa Skibets Overvægge ses Rester af oprindelig Murbehandling, dels skraat glattede Fuger, dels, paa Triumfgavlens Loftsparti, Fugeriller som i Granitkirkerne. Kortaget, der oprindeligt har været godt 1 m lavere end det nuværende, har sikkert haft Rygaastømmer, af hvilket der endnu er uformelige Rester i Triumfgavlens Østside, og paa samme Gavls Vestside findes Aftryk af Skraastiverne i Skibets romanske Tagværk,

omend den nederste Ende af Aftrykkene er brudte af en nyere Loftsdør.

Senere Ændringer og Tilbygninger. Da Kirken endnu havde sin oprindelige Længde, indbyggedes der henimod 1500 i *Skibet to Hvælv*, hvilende paa Vægpiller, hvis profderede Kragled er trukne i moderne Puds, og hvis Halvstensribber mødes i Topruder; Overribberne er foruden uordentligt murede og svære, foroven lette, men med Topblok. Den spidse Triumfbue slutter sig nærmest til disse Hvælv.

Ligeledes i sengotisk Tid fik Triumfgavlens 11 Helstens Kamtakker, medens Korgavlens har Kam med tre Tinder.

Sent i Middelalderen, o. 1500, veg den oprindelige Vestgavl for en *Vestforlængelse*, overvejende af Kridtkvadre med iblandede Munkesten. Bag Taarnet er den vestre Taggavl glat, helt muret af Tegl; kun over Sydvesthjørnet er

der Rest af en Kamtak. Forlængelsens Indre overdækkes af et samtidigt Krydshvælv, højere end Skibets; Halvstensribberne mødes i Toprude (lette Overribber med Trinsten).

Endnu lidt senere rejstes *Taarnet*, som er bæltmuret af Kridt og Munkesten. Taarnrummet, der nu gør Tjeneste som Vaabenhus, har en rundet Taarnbue (omdannet med nymodens Dørvæg). I Nordvæggen findes en spids Spareblænding. Hvælvet er af samme Karakter som Vestforlængelsens, men uden Overribber. Trappehusets Vindeltrappe har en ret svær Kridtstensspindel og

Fig. 3. Tureby. Ydre, set fra Nordøst.

V. H. 1929

vandrette Loftsstik af Kridt. Taarnets Overvægge er næsten helt af Kridtkvadere, hvori der bl. a. er skaaret Konturen af en Træsko. Fra det lave, mørke Mellemstokværk naar en spids Aflastningsbue over Vestforlængelsens Gavl op i Klokkestokværket, der til hver Side har to fladbuede, falsede Glamhuller. Over Bombjælkehuller har Østgavlen ni Kamtakker og ni Højblændinger, de tre højeste vandret afskaarne med Hængestav, de andre seks med Trappestik; i Vestgavlen, hvis Takker er sværere, findes et lignende Blændingssystem, hvori Midtblændingen dog brydes af to indskudte Cirkler.

Sakristiet paa Korets Nordside, af Munkesten med Kridtkvaderbælter, har en syvtakket Gavl (Fig. 3); dens flade firkantede Blændinger adskilles af et Savskifte og ledsages af fire dybere Smaablændinger med Trappestik. Det

Fig. 4. Tureby. Altertavle, vistnok fra 1626.

V. H. 1929

Tagværkerne, der alle er af Fyr. Alle aabne spidsbuede Støbejernsstel. Det Indre er moderne glatpudset.

KALKMALERIER

I Skibets Nordvindue findes svage Rester af en ungotisk Dekoration, i Buesmigen en gul og rød Palmet og derunder paa hver Side en Menneskeskikkelse, af hvilke Østkarmens er en verdslig Mandsfigur i knælang, rød Kjortel.

1743—44 blev der omkring Altertavlen malet »et Gardin« paa Muren af smuk Limfarve (Rgsk.).

INVENTAR

Altertavlen (Fig. 4), der staar paa et nyt Alterbord, er i Senrenaissancestil vistnok fra 1626, beslægtet med Tavlen i Testrup (Ringsted Hrd.). Foran Sidefelterne, mellem de korintiske Søjler med Prydbælter, staar paa Kerub-

Indre, hvis fladbuede, faldede Dør mod Koret har bevaret sin oprindelige Fløj, overdækkes af et samtidigt Hvælv med Halvstensribber som Taarnets.

De to *Korsarme* er opført i Ryttergodstiden, sikkert 1721—22 (for hvilke Aar Regnskabet er gaaet tabt) og omtales 1725 som »den ny Kirke, der vender i Sønder og Nør«. Murene er af smaa Mursten i Krydsskifte, uden oprindelige Detailler. Begge Gavlene er afvalmede. Det Indre har fladrundbuede Arkader mod Skibet og flade, gipsede Lofter.

Hele Bygningen staar nu hvidkalket og teglhængt. Skibets Gesims, hvis Profiler minder om Rytterskolerne, er fornyet samtidig med Vinduer er omformede efter

hovedkonsoller Figurer af Moses og Johannes Døberen.

Topstykkets Hermer, Mand og Kvinde, bærer som Atlanter Kapitælerne paa deres løftede Arme. Tavlen er ifølge en reliefskaaret Indskrift over Sidefelterne »restaureret 1859 af AW Moltke«, ved hvilken Lejlighed man har tilføjet de nuværende Vinger, Topornamentet og en i Topfeltet indsat Kartouche med reliefskaaret C 4, ved hvis Sider der er paasømmet en Indskrift af Fyr:

»Anno Christ (!) 1626«. Samtidig indsattes i Storfeltet et Maleri: Lader de smaa Børn komme til mig, sign.

A. Hunæus, 1859. Egetræet er for Størstedelen rensat, men har dog forgyldte og brogede Led.

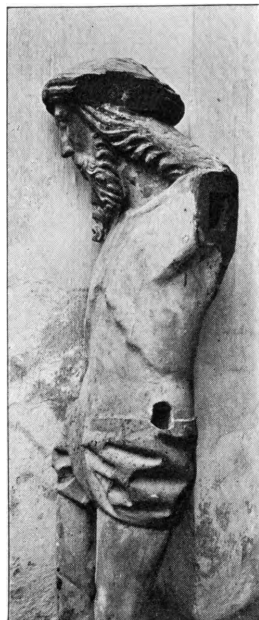
Maaske fra Kirken stammer en *Plade til et Relikvieskrin af forgyldt, emailleret Kobber, med tre Figurer: Kristus, Jomfru Maria og en Martyrhelgen, siddende i Mandelglorier. Stykket, der er fra o. 1200—50, blev 1790 fundet i en Banke paa Børsted Mark. Nu i Nationalmuseet².

Altersølv. Kalk fra 1658, 20,5 cm høj, med sekstunget Fod, sekskantet Skaft, flad Knop, hvori hulede Kontur-

Fig. 6. Tureby. Font.

M. M. 1913

M. M. 1913

Fig. 5. Tureby. Krucifiksfigur.

linjer antyder Bladflige, og Kumme, der er forhøjet i ny Tid. Paa Foden er langs Kanten graveret Versalindskrift: »Hvo som æder Christi Kiød oc dricker hans Blod hand hafver det evige Lif«, og under Foden: »Denne Kalck er giort til Torebye Kircke Aar 1658 da den met flere samt det gandske Land var blefven røfvit. Gud som boer udi Himmelen styre dennem som udstrecke deris Hender til at røfve hans Hus oc forderve hans Meenighed«. Mestermærke for Københavnerguldsmeden Sten Pedersen, der dog døde 1644 (Olrik 458). *Disk* af kbh. Prøvesølv fra 1720'erne med graveret Cirkelkors og F 4's kronede Spejlmonogram; under Bunden graveret: 1725; Mestermærke for N. Junge (Olrik 382).

Alterstager, 33,5 cm høje, med gotisk profileret Skaft (en større og to mindre Skafringe) hvilende paa tre Fødder.

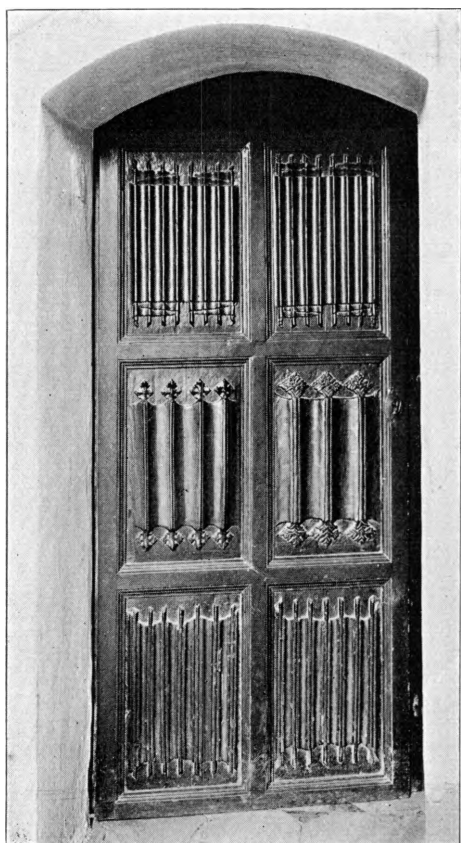

Fig. 7. Tureby. Dørfløj o. 1525—50.

Af et *Korbuekrucifiks* fra o. 1500—25 er bevaret en ret medtaget, 128 cm høj Kristusfigur (Fig. 5). Snitværket ligner meget Krucifikset i Varpelev (S. 409); Haarlokken ved venstre Tinding hænger dog ikke ned paa Brystet. Arme og Ben er afslaaede, men findes bevaret, derimod mangler Fingre og Tær. Nu i Sakristiet.

Font af Sandsten (Fig. 6), 91 cm høj, fra o. 1625. Den slanke, ottekantede Kumme har foroven halvkugleformede Hvirvelrosetter og derunder Skiveornamenter; den balusterformede Fod en lignende Udsmykning. Graamalet og forgyldt; ældre Maling (sort over hvid) spores.

1863 indsendtes til Nationalmuseet en paa Kirkegaarden funden firkantet Granitkvader, der maaske har tjent som Fod for en romansk Font.

Fad af glat Malm, 44 cm i Tvm., fra o. 1600. Lille, ottekantet *Tinfad* med Ophængningsring og Hjørnebukler, 29,5 cm i Tvm.; paa Kanten Skrifte: »OPS, KAD 1725«, og indskudt i Aars-

tallet: Kbhvn.s Mærke 170(2). *Tinkande*, 28 cm høj, med graveret Kirkenavn.

Prædikestol af Fyr, hvis riflede Fyldinger og Hjørner fra o. 1800 er prydet med Snitværk i »Renaissancestil«, sikkert fra 1859 (sml. Altertavlen). Egemaling med Guld og Farver.

Fra 1859 stammer *Alterskranke*, *Stolestader*, *Orgelpulpitur* og *Indgangsdør* i »Renaissancestil«. Paa de øverste Stolestader er Moltke-, Bille-, Lerche- og Basse-Vaaben. †*Officer-Stolene* nævnes 1725—26 (Rgsk.), †*Kongens Stol* 1729—30.

Altertavle, Prædikestol, Skriftestol, Font, Krucifiks, Døren til Begravelsen i Koret, Jernrækværket om Alterfoden blev 1743—44 dels istandsat og dels malet med ægte Guld og fine Farver (Rgsk.).

Dør mellem Kor og Sakristi (Fig. 7) med nyt Rammeværk af Fyr, hvori der er indsat seks Fyldinger af Eg med Foldeornamenter fra en ældre Dør, fra o. 1525—1550, maaske Køgearbejde. Egemalet.

Klokker. 1) støbt af J. C. og H. Gamst 1836; 2) af H. Gamst og H. C. Lund 1850. Da Kirken kun havde een Klokke, blev en lille ny Klokke bekostet

1741—42; den støbtes hos Holtzmann i København af Stenløse Kirkes ituslagne Klokke (Rgsk.).

GRAVMINDER

Gravsten. 1) Figursten over Mads Bølle til Tureby, Ridder, og Fru Birte Daa, død 1512 (Fig. 8). Randskrift med Reliefminuskler: »Ano d(omi)ni MDXII Dødæ fruæ berythæ daas datth(e)r An(n)o d(omi)ni MD□ Hær lighr welburdig ma(n)d hær Mat:s bøllæ Ryddherr«. Hjørnerammerne dannes af Stave, ordnede i to, hinanden krydsende Kvadrater, hvori der er ophængt Skjolde med Remme, foroven Bølle og Daa, fornedet Blaa og Sneken. I Midten staar Ægteparret, han rustningsklædt med Sværd, Dolk, Stridshammer og paa Hovedet lukket Hjælm med Vinger, hun med stort Hovedtøj ; over deres Hoveder gotisk Greneværk, under Fødderne Døningeben. Sikkert sjællandsk Arbejde. Gullandsk Kalksten 216 × 108 cm; 1895 optaget af Skibets Gulv og opstillet i Taarnrummet.

2) over Jens Andersøn, Skovfoged og Tjener ved Turebyholm, født i Aars i Jylland 9. Juli 1668, Søn af Anders Søfrønsøn, forhen Borger og Væver i Aars, og Marren Jensdaatter; gift i 10 Aar med sin efterladte Hustru Dorthe Pofvelsdatter; Fader til 2 efterlevende Døtre; død 19. Juli 1709. Ølandsk Sten, 150 × 108 cm, med diminutive Hjørneblomster; i søndre Korsarms Gulv.

1758 nævnes, at der paa venstre Haand ved Alteret var en Udbygning (Sakristiet?) med en aaben Begravelse, hvori der blandt en Del gamle Ligkister fandtes Levningerne af een, med Kisteplade over Otte Giøe til Thurebygaard, Søn af Henrich Giøe og Berete Brahe, født 14. Feb. 1604 paa hans

V. H. 1929

Fig. 8. Tureby. Gravsten over Mads Bølle og Birte Daa, død 1512.

Fædrengaard Skørringe paa Falster, død 23. Apr. 1642 paa Thureby. »Det besynderlige herved er, at det døde Legeme ligger endnu ganske ufortæret, dog vissen og som en tørret Fisk, og skal det adskillige Gange være forsynet med Linned, som alt er forraadnet, dog har han paa Hovedet en rund Hue, kantet med Guldkniplinger. Han har været særdeles høj, thi det døde Legeme, ihvor indtørret det er, fattes saare lidet i 3de Alen«.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1719—20, 1723—76 (RA og LA). — Præsteindberetninger 1755 (NM) og 1758 (LA). — Museumsbeskrivelser af J. B. Løffler og W. Møllerup 1894, Th. Havning og M. Mackeprang 1913. Revideret af C. A. J. og V. H. 1929, 1932.

¹ Kronens Skøder I, 348. ² Marquet de Vasselot i Michel: Histoire de l'art II, 2, 947.

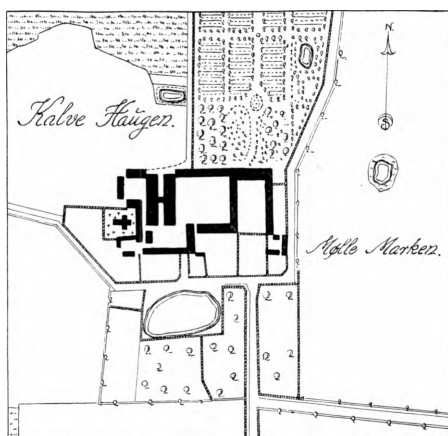

Fig. 9. Turebyholm 1798.